

פרשת תולדות

רבקה כתוב "אלי לאתלך האשה
אחרי" (פסוק לט) שהמילה "אולי" כתובה
כאן ללא ואו בניגוד לשאר המקומות בתורה.
ולכן דרשו חז"ל בבראשית רבה (נט, ט) "אלי
כתיב - בת הייתה לו לאליעזר והיה מחזר
למצוא עילה שיאמר לו אברהם לפנות אליו
להשיאו בתו". ודרשו "אלי" בצירי תחת
האלף בגלל חסרון הואו.
ועוד באותו עניין, ידוע הדבר שמילת ציצית
בגימטריא עולה ארבע מאות ועם שמונה
חוטים וחמישה קשרים עולה כמניין
תרי"ג⁴⁷. אך דא עקא שמילת ציצית כתובה
בתורה חסרה יוד אחת - ציצת, אם כן יחסר
המניין עשרה? אחת התשובות היא שאע"פ
שהמילה חסרה, החיריק (גם החסר) מושך
אחריו יוד - אם קריאה - ונחשב גם הוא
במניין שהרי כשקוראים את המילה קוראים
אותה כאילו כתוב "ציצית" מלא.⁴⁸

כתיב מלא וכתיב חסר

"ויאמר יי לה שני גיים בבטנך ושני
לאמים ממעריך יפרדו" (כה, כג). במילה
"ויאמר" אנו מוצאים אות אלף שהיא
נחהנסתרת, דהיינו שאינה מבוטאת
בקריאה. וכן יוד של "שני", ואו של "יפרדו"
והא אחרונה של "והנה" ודוגמאות יש עד
אין מספר. כבר בספר היצירה המיוחס
לאברהם אבינו ע"ה, מכונות אותיות אהו"י
אלו אמות קריאה⁴⁵. בכתיב חסר יושמטו
אמות קריאה. לדוגמא לאומים-לאמים -
המילה "לאמים" לא מכילה ואו (לאחר
האלף) כאם-קריאה. ובכתיב מלא מוסיפים
את אם-הקריאה ואו לאחר האלף וכותבים
"לאומים" כדי לעזור לקורא לדעת שהאלף
בקובץ⁴⁶. בכתיב היום-יומי שאנחנו
משמיטים את הניקוד אז משתמשים בכתיב
מלא, ומוסיפים לפעמים יוד לאחר חיריק
חסר או צירי, וואו לאחר חולם-חסר קמץ-
חטוף או קובץ. מ"מ בתורה הקדושה,
שהניקוד שנמסר לנו בעל-פה הוא חלק
ממנה, עפ"ר הכתיב הוא חסר.

הגמרא דורשת בברכות נז: "ויאמר ה' לה
שני גוים בבטנך - אל תקרי גוים אלא גיים
ואמר רבי יהודה אמר רב אלו אנטונינוס
ורבי וכו'". ומקשה במסורת הש"ס, אדרבה
הרי בספר תורה כתיב גיים וקרי גוים?
ובאמת בילקוט גרסינן "אל תקרי גוים אלא
גאים" באלף, וא"כ ברור שאינו עניין לקרי
וכתיב שגם בקרי וגם בכתיב אין מילת
"גאים" עם אלף אלא שדרשו חז"ל על
השמטת הואו שהייתה צריכה לבוא אחרי
הגימל (בכתיב), שבכל התורה כתיב "גוים"
מלא ואו כמו "כי אב-המון גוים נתתיך"
(יז, ה), אין זאת כי אם מפני שהתורה רצתה
לרמוז דבר מה על דרך הדרש. חסרון הואו
נותן לנו את ההרגשה שאפשר לקרוא את
המילה אחרת לדוגמא עם צירי בגימל, לכן
דרשו חז"ל כאילו כתוב גיים עם צירי בגימל
כדוגמת גאים.

דוגמא לדבר מצאנו בפרשה הקודמת
באליעזר עבר אברהם שאמר לאברהם אבינו
"אולי לא-תאבה האשה ללכת אחרי"
(כד, ה) אך בספרו את הדבר למשפחתה של

⁴⁵ והם יבואו אחרי תנועה גדולה כי כל אחת מהן
מושכת אחת מאמות הקריאה בכח או בפועל. אבל
התנועות הקטנות מלבד הסגול אינם מולידים נח
אחריהם.
⁴⁶ והקובץ והשורוק מתחלפים.

⁴⁷ במדבר רבה פרשה י"ח אות כ"א ד"ה מנצפ"ך וגם
במדבר תנחומא שם ומובא ברש"י ותוס' במנחות
ובעוד מקומות בש"ס, גם ספר החינוך מביא מדרש
זה.

⁴⁸ והפוך מזה מצאתי בחומת אנך בפרשת פנחס
שהביא הרחיד"א מספר "כנפי יונה" בריש חלק ב'
במדות שהתורה נדרשת על דרך האמת ואחד מהם
הוא תמעיט אעפ"י שיש לו, כגון ו' של חולם י' של
חיריק. ע"ש.

הסרת הדגש כדי להקל על לשון

באות שדינה להידגש פעמים יסור הדגש בכדי להקל על הלשון ולזה אנו צריכים מסורת. לדוגמא נון של "יִקְנְאוּ אֹתוֹ פְּלִשְׁתִּים" (כו, יד) וכן למד של "יִמְלֵאֵם עֵפֶר" (כו, טו) רפים למרות שהם מהבנין הכבד שדרכם בדגש עין הפועל כמו תיו של "יִיֶסְתְּמוּם" (כו, יח).

כמו כן במילת "יִאֲמְשְׁדֵּ" (כו, כא) השין רפה למרות ששורשו מן הכפולים ("משש") והיה ראוי להדגש לתשלום השין שחסרה וגם להיותו מן הבניין הדגוש, כמו שמופיע לאחר מכן "יִיֶמְשְׁהוּ" (כו, כב) בשין דגושה. לאחר מס השימוש יבוא דגש לתשלום הנון של "מִן" שנשמטה כמו "מִפְדֵּן אֲרָם" (כה, כ) שהיה צ"ל "מִן פֵּדֵן אֲרָם", אעפ"כ במילת "יִמְלֵאֵם" (כה, כג) הלמד רפויה. מ"מ במילת "יִמְשְׁמְנֵי הָאָרֶץ" (כו, כח) השין רפויה אך הטעם הוא אחר, משום שהמס היא שורשית למילה "משמן" ואינה מס השימוש, ויש החולקים וסוברים שהמס היא שימושית.

"הַבְּרָכָה אַחַת הִיא לְךָ אֲבִי" (כו, לח) הבית אינה דגושה⁴⁹ למרות שהא התימה שלפניה באה כאן בפתח במקום בחטף-פתח, וצריך היה לכאורה לבוא דגש לאחר תנועה קטנה.

⁴⁹ ויש המנקדים אותה בשוא לבדו ויש בחטף-פתח, ואכ"מ.

